

УДК 340.12(075.8)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.11>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ НА СОЦІАЛЬНІ ЯВИЩА

Кравчук С.Й.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права*

Хмельницького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2224-8803>

e-mail: St_kravchuk@ukr.net

Кравчук С.Й. Проблемні аспекти впливу правової системи на соціальні явища.

В статті досліджується проблема взаємодії права з іншими соціальними явищами. З одного боку, право може бути використане для захисту інших соціальних явищ, таких як моральні норми, економічні інтереси, культурні цінності, а з іншого - соціальні явища можуть впливати на формування правових норм та правопорядку в суспільстві.

Важливим аспектом дослідження є взаємодія правових норм із такими соціальними явищами як політика, економіка, культура, моральність та інші, а також вплив правових норм на соціальну дійсність та взаємодія різних аспектів життя суспільства.

В статті розглядається проблема співвідношення правової політики з певними соціальними явищами, а також визначається роль права у формуванні соціальної дійсності. Крім цього, автором досліджується проблема регулювання соціальних явищ нормами національного та міжнародного права в контексті соціальних явищ. Розуміння співвідношення права з різними соціальними явищами є важливим для розвитку правової політики в умовах соціальних реалій які постійно змінюються.

Вивчення питання співвідношення права з іншими соціальними явищами дозволяє розуміти причини таких конфліктів та знаходити шляхи вирішення проблем. Розуміння взаємозв'язків права з соціальними явищами важливе для ефективного функціонування правової системи, забезпечення захисту прав та свобод людини, розвитку міжнародного права та правосвідомості.

Знання про цю взаємодію допомагає розуміти тенденції розвитку права як соціального явища, а також соціальних явищ як складових права. Також, розуміння співвідношення права з іншими соціальними явищами є важливим для розвитку міжнародної правової системи та здійснення міжнародного правового співробітництва. У зв'язку зі зростанням глобалізації та міжнародного співробітництва, виникає потреба у розвитку міжнародного права та правових інструментів, що регулюють відносини між різними державами та міжнародними організаціями. Розуміння правових норм та їх взаємозв'язку з соціальними явищами сприяє формуванню високої правової культури в суспільстві та забезпеченню захисту прав та свобод людини.

Ключові слова: правові відносини, соціум, соціальна дійсність, державна система, суспільство, держава.

Kravchuk S.Y. Problematic aspects of the influence of the legal system on social phenomena.

The article examines the problem of the interaction of law with other social phenomena. On the one hand, law can be used to protect other social phenomena, such as moral norms, economic interests, cultural values, and on the other hand, social phenomena can influence the formation of legal norms and law and order in society.

An important aspect of research is the interaction of legal norms with such social phenomena as politics, economy, culture, morality, and others, as well as the influence of legal norms on social reality and the interaction of various aspects of society's life.

The article examines the problem of the correlation of legal policy with certain social phenomena, and also determines the role of law in the formation of social reality. In addition, the author investigates

the problem of regulation of social phenomena by the norms of national and international law in the context of social phenomena. Understanding the relationship between law and various social phenomena is important for the development of legal policy in the conditions of constantly changing social realities.

Studying the relationship between law and other social phenomena allows us to understand the causes of such conflicts and find ways to solve problems. Understanding the relationship between law and social phenomena is important for the effective functioning of the legal system, ensuring the protection of human rights and freedoms, the development of international law and legal awareness.

Knowledge of this interaction helps to understand trends in the development of law as a social phenomenon, as well as social phenomena as components of law. Also, understanding the relationship between law and other social phenomena is important for the development of the international legal system and the implementation of international legal cooperation. In connection with the growth of globalization and international cooperation, there is a need for the development of international law and legal instruments that regulate relations between different states and international organizations. Understanding legal norms and their relationship with social phenomena contributes to the formation of a high legal culture in society and ensuring the protection of human rights and freedoms.

Key words: legal relations, society, social reality, state system, society, state.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство є дуже складною, рушійною системою, яка складається з численних соціальних явищ, що взаємодіють між собою. У цій системі право відіграє важливу роль, яка полягає в регулюванні суспільних відносин та забезпеченні захисту прав та свобод людини.

Однак, право не існує окремо від інших соціальних явищ, вони тісно пов'язані одне з одним, а на дії та розвиток правової системи впливають такі фактори, як економіка, політика, культура, релігія, мораль та інші. У свою чергу, право також має вплив на ці соціальні явища, формуючи правові норми та регулюючи поведінку людей у відносинах з іншими суб'єктами суспільства.

Стан опрацювання цієї проблеми. Співвідношення права з іншими соціальними явищами – це складна тема, яка є предметом дослідження багатьох наук, зокрема правознавства, соціології та філософії. Багато фахівців з теорії та різних галузей права займалися дослідженням проблем правового впливу на соціальні явища. Важливим внеском у цю галузь є наукові доробки таких вчених, як В. Авер'янов, Ю. Битяк, В. Галуцько, І. Голосніченко, М. Кельман, І. Коросташова, Є. Курінний, Б. Логвиненко, Л. Наливайко, О. Негодченко, О. Скакун, С. Стеценко, Т. Плутагар та інші. Проте, національна наука має певну застарілість у розумінні правового впливу на соціальні явища, а також наявність різноманітності поглядів на його природу створює потребу у подальших дослідженнях цієї проблеми.

Метою статті є дослідження окремих специфічних аспектів взаємодії права та соціальних явищ. Дослідження співвідношення права з іншими соціальними явищами є важливим для розуміння функціонування правової системи та її ролі в суспільстві. Воно дозволяє виявляти взаємозв'язки між різними сферами життя та розробляти ефективніші стратегії розвитку суспільства в цілому.

Виклад основного матеріалу. У загальному розумінні, дослідження співвідношення права з іншими соціальними явищами можуть бути корисними для розуміння та вирішення складних соціальних проблем, таких як корупція, соціальна несправедливість та нерівність, а також для розвитку більш справедливого та ефективного суспільства.

Поява права відіграло значну роль у процесі формування соціальної стійкості, узгодження відносин та досягненні балансу в суспільстві [4, с. 76].

Це явище було зумовлено необхідністю врегулювання суспільних відносин, зокрема, забезпечення захисту та охорони від злочинності. Держава є основним і офіційним представником суспільства, тобто народу який проживає на її території. Головна її мета - налагодження та контроль соціальних відносин, регулювання поведінки людей у взаємодії один з одним та з державою. Для досягнення цієї мети держава користується різними засобами, і право займає важливе місце серед них. Одна з ключових рис права полягає в його здатності не лише регулювати, але й мотивувати поведінку людей, забезпечуючи впорядкування взаємин між ними [3, с. 2].

Система соціального впливу - складне та масштабне явище, що охоплює різні аспекти людської діяльності. Реалізація регулятивного правового впливу на суспільні відносини передбачає певні передумови, серед яких важливою є потреба забезпечення стабільності соціальної взаємодії

шляхом юридично передбачуваної поведінки учасників суспільства у типових життєвих ситуаціях [4, с. 78].

Поява права була значущим кроком у розвитку соціальної стабільності, гармонізації відносин і досягненні суспільного балансу. Це виникло в результаті об'єктивної потреби врегулювати нормативні принципи у суспільному житті, офіційно визначити типові ситуації, які виникають у результаті взаємодії людей та циклічності вирішення проблем, а також потреби у встановленні загальних правил для повторюваних актів виробництва та розподілу, з урахуванням інтересів суспільства та його окремих членів. Взагалі, у широкому розумінні права деякі вчені включають у зміст правосвідомість, правовідносини та інші правові явища [6, с. 19].

Одна з особливостей права як регулятора полягає в його ролі у встановленні балансу між різними інтересами, які пов'язані з важливими суспільними відносинами. Держава, як представник народу та його численних інтересів, формує право, а не створює його. Це відрізняє правові норми від соціальних норм. Поява права, як важливого соціального регулятора, не означає знецінення ролі інших соціальних принципів. У регулюванні та упорядкуванні соціальних процесів беруть участь не лише держава через право, але й інші соціальні регулятори [9, с. 26].

Нормативно-правові приписи є вказівками для дій осіб у передбачених нормами права ситуаціях. Вони спрямовані на широке коло осіб і представляють ідеальну модель поведінки в типових життєвих ситуаціях, які регулюються законом. Ці приписи визначають обов'язковість такої моделі поведінки, застосування якої може бути забезпечено примусом. Це є основною формою правового впливу.

Гольцова О. відзначає, що право є системою соціальних загальнообов'язкових норм, виконання і дотримання яких забезпечується державою. Воно представляє особливий вид соціального регулювання і ставить завдання знаходження оптимальних поєднань правових форм впливу з регулятивними можливостями інших соціальних норм, які стають більш значимими в сучасному світі [1, с. 56].

Отже, основним інструментом регулювання соціуму є правове регулювання, яке в свою чергу є складовим правового впливу, а правова система впливає на соціальні явища на різних рівнях: вона регулює взаємовідносини між людьми, між людьми та державою, а також впливає на економічний розвиток країни та культурні та моральні цінності суспільства.

Взаємовідносини між людьми регулюються за допомогою правових норм та інститутів, які визначають права та обов'язки кожної сторони [2, с. 13]. Наприклад, у господарському праві встановлюються правила, за якими проводяться торговельні та інші операції. У кримінальному праві закріплюються кримінальні правопорушення та відповідні за їх вчинення кримінальні санкції. У цивільному праві встановлюються правила взаємодії між особами щодо майнових та особистих немайнових відносин.

Правова система також регулює взаємовідносини між людьми та державою. Держава відповідає за забезпечення прав та свобод громадян, тому вона зобов'язана створювати відповідну правову систему. Правові норми та інститути встановлюють правила взаємодії між громадянами та державою, а також захищають права та свободи громадян від можливих порушень.

У сучасному світі економіка тісно пов'язана з правом. Правова система створює умови для розвитку бізнесу та інвестицій, регулює відносини між підприємствами та їх клієнтами. У той же час, правові норми можуть впливати на економічний розвиток країни, наприклад, шляхом введення податкових політик або захисту прав споживачів.

Правова система також відіграє важливу роль у формуванні культурних та моральних цінностей суспільства. Законодавство встановлює стандарти поведінки та норми моралі, які відображають загальносуспільні цінності та дозволяють кожному громадянину знати, що можна чекати від інших осіб у певних взаємовідносинах. Наприклад, правові норми, які забороняють дискримінацію в залежності від раси, національності чи релігії, сприяють формуванню толерантного та багатоманітного суспільства.

Таким чином, право є важливим соціальним явищем, яке впливає на різні сфери життя суспільства. Його роль полягає в регулюванні взаємовідносин між людьми, між людьми та державою, у формуванні економічного розвитку та культурних та моральних цінностей. Правова система має велике значення для функціонування суспільства, а її стан та розвиток безпосередньо впливають на рівень життя громадян.

Крім того, право є інструментом забезпечення стабільності та порядку в суспільстві. Відсутність чіткої правової системи може призвести до безладу, конфліктів та насильства. Через це правові норми дуже важливі для забезпечення миру та стабільності в суспільстві.

Право також може впливати на розвиток економіки та стимулювати інноваційні процеси. Наприклад, законодавство, що регулює інтелектуальну власність, може стимулювати дослідження, що в свою чергу сприятиме розвитку нових технологій та виробів. Крім того, правові норми, які забезпечують захист прав споживачів та конкуренції, можуть допомогти у підвищенні якості продуктів та послуг, що стимулюватиме розвитку економіки.

У системі соціальних норм існує регулятор суспільних відносин, відомий як політичні норми – правила поведінки, які регулюють взаємовідносини між людьми у політичному житті, формуванні політичного курсу та політичній владі. Ці норми пов'язані з питаннями публічної влади і мають виражену політичну спрямованість. Вони можуть бути закріплені у статутах політичних партій, громадських рухів та інших документах, пов'язаних з політичною діяльністю [3, с. 79].

Право та політичні норми повинні узгоджуватися між собою. Особливо в економічній сфері це має важливе значення, оскільки політика, яка є більш динамічним явищем, пов'язана з економікою і швидше реагує на зміни, що відбуваються в ній. Право, натомість, є більш інертним за своєю природою, і для забезпечення ефективного функціонування та розвитку економічних відносин воно повинне опиратися на політику. Однак важливо не розглядати право виключно як інструмент політики. Політика держави не може існувати поза правом. Основні елементи політики отримують своє закріплення в праві, а в Конституції фіксуються політичні права громадян. Право утворює правову основу політики, включаючи нормативні приписи. [7, с. 27]

У зв'язку з соціальними реаліями які змінюються, правова політика повинна ставити перед собою завдання адаптуватися до нових викликів і забезпечити ефективний захист прав людини. Деякі перспективи розвитку правової політики в цьому контексті можуть включати:

- розширення захисту прав людини в контексті нових соціальних явищ, таких як технологічний прогрес, глобалізація, зміна клімату тощо;
- забезпечення доступності правосуддя та забезпечення ефективної реалізації прав людини, включаючи механізми захисту прав та врегулювання конфліктів.
- розвиток та підтримка діалогу між державними органами, громадськістю та міжнародними організаціями з метою покращення ефективності правової політики та сприяння забезпеченню захисту прав людини
- проведення правової реформи з метою покращення якості законодавства та його виконання, а також удосконалення механізмів захисту прав людини;
- впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство для забезпечення міжнародного захисту прав людини;
- проведення регулярної оцінки ефективності правової політики з метою її покращення та забезпечення відповідності соціальним потребам [5, с. 34].

Важливим регулятором є правова політика, що представляє діяльність державних органів та певних інститутів громадянського суспільства по створенню ефективного механізму правового регулювання та використання різних юридичних засобів із метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина, формування правової державності та високого рівня правової культури. Її можна розглядати як інструмент вирішення завдання держави щодо вдосконалення та розвитку правової системи [4, с. 77].

В цілому, правова політика має пристосовуватися до нових соціальних реалій і забезпечувати захист прав людини, а також сприяти підтримці правової культури та розвитку правової свідомості в суспільстві.

Ще однією важливою перспективою розвитку правової політики є забезпечення ефективності інституцій правової системи, зокрема, це може означати необхідність реформування правоохоронних та судових органів, щоб вони могли ефективніше працювати з новими викликами, що виникають у суспільстві, в тому числі в умовах воєнної агресії РФ.

Також важливо звернути увагу на розвиток інформаційних технологій і їх вплив на правову систему. Це може означати введення нових механізмів електронного документообігу, підвищення кібербезпеки та захисту персональних даних, а також використання штучного інтелекту для покращення якості прийняття правових рішень [3, с. 88].

Крім цього, важливим аспектом розвитку правової політики є збільшення уваги до прав людини та їх захисту. З огляду на зростаючу складність соціальних проблем, важливо забезпечити, щоб права людини були захищені в усіх сферах життя, включаючи громадське здоров'я, економічну безпеку, рівність статей та інші.

Загалом, розвиток правової політики в контексті сучасних соціальних реалій передбачає необхідність постійного аналізу та оновлення законодавства, адаптацію правової системи до нових викликів, підвищення якості роботи правоохоронних та судових органів, захист прав людини та використання новітніх технологій для покращення якості правосуддя та захисту прав громадян.

В цьому ж контексті необхідно враховувати нові технології та їх вплив на правову систему та соціальні явища. Наприклад, розвиток інформаційних технологій, зокрема Інтернету, може впливати на виконання та захист прав людини, а також на поширення дезінформації та фейків [8, с. 19].

Однією з перспектив розвитку правової політики може бути забезпечення ефективної захисту прав людини. Для цього необхідно розробляти та впроваджувати нові правові механізми, які б дозволили виявляти та реагувати на порушення прав людини в онлайн-середовищі.

Також важливим аспектом є розвиток міжнародного права та співпраці між країнами у сфері прав людини та соціальних явищ. Зокрема, необхідно продовжувати роботу над універсальними документами, які б забезпечували захист прав людини на міжнародному рівні, та спонукали правопорушників до їх виконання.

Отже, перспективи розвитку правової політики в контексті соціальних реалій полягають у захисті прав людини в умовах глобалізації та розвитку цифрових технологій, впровадженні нових правових механізмів для реагування на порушення прав у онлайн-середовищі, а також у розвитку міжнародного права та співпраці між країнами у сфері прав людини та соціальних явищ.

Висновки. Сучасні соціальні реалії ставлять нові виклики перед правовою системою та політикою, що змушує їх адаптуватися до умов, які постійно змінюються та вимог суспільства. Однак, важливо пам'ятати, що право і соціальні явища не можуть бути відокремлені одне від одного, і взаємодія між ними повинна бути забезпечена належним чином. Тому, вирішення питань, пов'язаних зі співвідношенням права з іншими соціальними явищами, вимагає постійного аналізу та оновлення правової системи, зокрема політики та законодавства, з урахуванням відповідних соціальних факторів. Тільки таким чином можна забезпечити збалансовану взаємодію права з іншими соціальними явищами та забезпечити стійкий розвиток нашого суспільства.

З метою оптимізації взаємодії права з іншими соціальними явищами, необхідно розробляти та впроваджувати нові правові акти, норми що відповідають соціальним реаліям. Також, необхідно удосконалювати існуючу правову систему, враховуючи важливість взаємодії права з іншими соціальними явищами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гольцова О.Є. Соціальне регулювання та правове регулювання – співвідношення понять. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 53–57.
2. Каленіченко Л.І. Соціальна відповідальність як правове явище. *Держава та регіони*. 2019. № 4 (66). С. 10–16.
3. Коваленко А.А. Доктринальні погляди на розуміння функцій права. *Право і суспільство*. 2019. № 1. С. 86–91.
4. Настасяк І.Ю. Проблемні аспекти ефективності правового впливу. *Актуальні питання реформування правової системи України: матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки (7–8 червня 2013 р.)* Луцьк, 2013. С. 75–78.
5. Рябовол Л.Т. До питання про соціальну цінність права. *Право та державне управління*. Т. 1. 2019. № 2. С. 30–36.
6. Старицька О.О. Соціальна сутність права і держави. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 2 (12). С. 78–88.
7. Стеценко С., Громадянське суспільство та соціальна держава: проблеми взаємодії. 2019. С. 70–76.
8. Петровська О.К. Корпоративні норми в регулюванні діяльності інститутів громадянського суспільства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Т. 30 (69). 2019. № 6. С. 18–22.
9. Тарахонич Л.А. Поняття соціальних норм та їх ознаки. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Право»*. Харків: ХНПУ, 2011. Вип. 16. С. 24–30.